

Doc. dr hab. Alfred Konieczny
ul. Kuźnicza 46/47
PL - 50-138 W r o c ł a w

Wrocław, dnia 3 VI 83 r.

Pan

M. PEMPER

Postfach 11 17 23

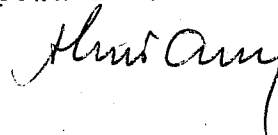
D-8900 A u g s b u r g

Szanowny Panie,

stosownie do życzenia przesyłam w załączeniu kserokopie artykułu Magdaleny Kunickiej-Wyrzykowskiej pt. Kalendarium obozu płaszowskiego 1942-1945, jaki ukazał się w najnowszym tomie "Biuletynu Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce". Ponieważ wymienione wydawnictwo nie praktykuje sporządzania nadbitek, trzeba było wykonać kopie. Mam nadzieję, że znajdzie Pan w artykule garść danych, które pozostają w związku z Jego zainteresowaniami.

Ze swej strony byłbym nadal zainteresowany w uzyskaniu kopii listy transportowej z Płaszowa do KL Gross-Rosen/AL Brünnlitz.

Z poważaniem

Zał. 21 kserokopii

MAGDALENA KUNICKA-WYRZYKOWSKA

KALENDARIUM OBOZU PŁASZOWSKIEGO
1942—1945

Wstęp

Kalendarium obozu płaszowskiego, opracowane na podstawie akt przechowywanych w Archiwum Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce, jest pierwszą próbą rekonstrukcji dziejów tego obozu oraz losów obywateli polskich i węgierskich narodowości żydowskiej, Polaków oraz Cyganów — ofiar eksterminacyjnej polityki Niemiec hitlerowskich, więzionych w utworzonym na terenie Krakowa — Płaszowa obozie pracy przymusowej (ZAL Płaszow, Zwangsarbeitslager Płaszow des SS- und Polizeiführers im Distrikt Krakau), przekształconym następnie w styczniu 1944 r. w obóz koncentracyjny (KL Płaszow b. Krakau, Konzentrationslager Płaszow bei Krakau).

Ze względu na wykorzystanie źródeł wyłącznie jednego archiwum prezentowane kalendarium, poprzedzone wstępem oraz ogólną charakterystyką obozu płaszowskiego, nie wyczerpuje wszystkich zagadnień związanych z działalnością KL Płaszow w systemie hitlerowskich obozów koncentracyjnych. Ustala i potwierdza jedynie zaistniałe fakty oraz sygnalizuje określone problemy, wymagające dalszych, pogłębionych badań m.in. na podstawie zasobu akt Żydowskiego Instytutu Historycznego w Polsce, Archiwum Akt Nowych oraz Archiwum Państwowego w Krakowie.

Kalendarium obejmuje wszystkie te fakty związane z historią obozu, które materiał źródłowy pozwalał podporządkować konkretnym datom. Stanowi ono jednocześnie pogłębioną i usystematyzowaną wersję informacji przekazanych w „Indeksie imiennym więźniów obozu w Płaszowie”,¹ obejmującym 1852 nazwiska.

Przedstawione w nim wydarzenia mają różny charakter i różną objętość zapisu, uwarunkowane samym przekazem źródłowym, wymagającym niejednokrotnie krytycznego spojrzenia. Odnosi się to przede wszystkim do tych zeznań więźniów, w których świadkowie, mówiąc o swoim pobycie w obozie płaszowskim, określali go wyłącznie jako KL, podając rok 1942 jako datę swego tam przybycia. Takie przedstawienie sprawy wynikało głównie z nieświadomości oraz niewiedzy świadka co do kate-

¹ Indeks imienny więźniów obozu w Płaszowie, opr. W. Hasulińska, E. Kobierska-Motas, wstęp: M. Kunicka-Wyrzykowska, Warszawa 1980, maszynopis, Biblioteka Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce.

Buletyn GKBZHP, Warszawa 1982, t. XXI

gorii obozu, w którym został osadzony w wymienionym czasie. Pod każdą informacją faktograficzną uwzględnioną w kalendarium wymienia się w pierwszej kolejności jednostki aktowe, następnie literaturę przedmiotu, stanowiącą podstawę zapisu.²

AMON GOETH

KL Płaszów nie ma dotychczas własnej monografii. Konfrontacja z dotychczasowym stanem wiedzy doprowadziła m.in. do innego spojrzenia na początki tego obozu, wiązane przez niektórych historyków z istnieniem na terenie Płaszowa Julagu I.³ Zaistniała również potrzeba przeprowadzenia gruntownej analizy danych określających liczbę ofiar śmiertelnych, stan więźniów w okresie największego nasilenia oraz ogólną liczbę uwięzionych w obozie płaszowskim w latach 1942—1945.⁴

² Oprócz omówionych poniżej jednostek aktowych w pozycji „źródło” wymienia się również prace wydane drukiem: *Proces ludobójcy Amona Leopolda Goetha przed Najwyższym Trybunałem Narodowym*, Warszawa—Łódź—Kraków 1947; A. Eisenbach: *Hitlerowska polityka zagłady Żydów*, Warszawa 1961, a także wspomnienia byłych więźniów: T. Śliwiński: *Periturus*, Kraków 1979; H. Vogler: *Autoportret z pamięci*, cz. II — „Wiek męski”, Kraków 1979.

³ A. Eisenbach: op. cit., s. 436. Stanowiska zajętego przez autora wymienionej pracy, określającego ZAL Płaszów jako obóz powstający na bazie istniejącego już w Płaszowie Julagu I, nie potwierdzają zeznania świadków — byłych więźniów obozu płaszowskiego, z których wynika, że Julag I istniał niezależnie od obozu pracy przymusowej, jego likwidacja zaś nastąpiła jesienią 1943 r.; vide: *Archiwum Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce* (cyt. dalej jako AGK), *Okręgowa Komisja Badania Zbrodni Niemieckich w Krakowie* (cyt. dalej jako OKBZN w Krakowie) sygn. 343, k. 6v, 8—9; sygn. 351, k. 113; *Specjalny Sąd Karny w Krakowie* (cyt. dalej jako SSKKr) sygn. 436, k. 17—18; sygn. 518, k. 114.

⁴ Z zeznań świadków wynika, że przez obóz płaszowski przeszło około 25 000—30 000 więźniów, liczba zaś śmiertelnych ofiar wynosiła około 8000; vide: AGK,

W pracy nad kalendarium wykorzystano akta Najwyższego Trybunału Narodowego,⁵ obejmujące m.in. protokoły przesłuchania świadków — byłych więźniów obozu piaszowskiego, stanowiące materiał dowodowy w procesie przeciwko komendantowi tego obozu SS-Hauptsturmführerowi Amonowi L. Goethowi.⁶ Ponadto wykorzystano akta Okręgowej Komisji Badania Zbrodni Niemieckich w Krakowie oraz Okręgowej Komisji Badania Zbrodni Niemieckich w Tarnowie,⁷ w których oprócz zeznań świadków dotyczących pobytu w obozie macierzystym oraz podobozach zlokalizowanych na terenie Krakowa, Mielca, Wieliczki i Zakopanego znajdują się również listy i grypsy przekazywane RGO, fragmenty ewidencji więźniów polskich oraz skorowidz zawierający ewidencję obywateli węgierskich narodowości żydowskiej, wywiezionych z Piaszowa w sierpniu 1944 r. Cennych informacji dostarczyły akta Sądu Okręgowego w Krakowie oraz Specjalnego Sądu Karnego w Krakowie⁸ w sprawach karnych przeciwko członkom załogi obozu piaszowskie-

OKBZN w Krakowie sygn. 351, k. 13, 75, 172, 186, 253, 284, 320 oraz KL Mittelbau-Dora sygn. 8, k. 21. Najwyższy Trybunał Narodowy w akcie oskarżenia przeciwko Amonowi L. Goethowi z dnia 30 lipca 1946 r. oraz w wyroku z dnia 5 września 1946 r. stwierdza m.in., że w okresie sprawowania przez niego funkcji komendanta obozu (luty 1943 — wrzesień 1944) w Piaszowie poniosło śmierć około 8000 więźniów. W uzasadnieniu wyroku powołuje się także na zeznanie świadka dra A. Biebersteina, który liczbę śmiertelnych ofiar określa na 10 000—12 000. Liczba ta obejmuje również więźniów przywożonych do Piaszowa na rozstrzelanie z krakowskiego więzienia policyjnego przy ul. Montelupich 7 oraz około 2000—2500 ofiar likwidacji getta krakowskiego. W akcie oskarżenia przyjmuje się również, że w okresie największego nasilenia transportów liczba więźniów wynosiła 25 000; vide: AGK, Najwyższy Trybunał Narodowy (cyt. dalej jako NTN) sygn. 45, k. 20—21, 25, 181, 211. Dane powyższe zostały również powtórzone w wyroku NTN w sprawie sekretarza stanu i szefa rządu GG Josefa Bühlera (Kraków, 10 lipca 1948 r.) — vide: AGK, NTN sygn. 245, k. 40. Liczba około 25 000—30 000 dotyczy więźniów objętych ewidencją obozową. Przez obóz piaszowski przechodziły również transporty, które pozostawały w nim zaledwie kilka dni, trzymane w odrębnych barakach. Ze względu na to, że KL Piaszów nie był ich miejscem docelowym, więźniów tych nie rejestrowano w ewidencji obozowej. Niektórzy świadkowie — byli więźniowie obozu piaszowskiego pamiętają transporty więźniów narodowości żydowskiej, idące ze wschodu. Ostatecznym celem ich wędrówki miał być KL Auschwitz. Odmienne przedstawia się sprawa liczby śmiertelnych ofiar oraz ogólnej liczby więźniów, którzy przeszli przez obóz piaszowski w świetle informatora encyklopedycznego „Obozy hitlerowskie na ziemiach polskich 1939—1945”, Warszawa 1979, s. 24, 391.

⁵ AGK, NTN sygn. 39—47; w kalendarium uwzględniono również NTN sygn. 241, 242, 245 — zawierające wypowiedzi świadków zeznających w procesie Josefa Bühlera (Kraków, czerwiec—lipiec 1948 r.).

⁶ Amon Leopold Goeth, ur. 11 grudnia 1908 r. w Wiedniu, SS-Hauptsturmführer, komendant obozu piaszowskiego (ZAL Piaszów, KL Piaszów) w okresie od 11 lutego 1943 r. do 13 września 1944 r., sądzony w Krakowie przez NTN w dniach 27—31 sierpnia oraz 2, 3 i 5 września 1946 r. został skazany na karę śmierci; wyrok przez powieszenie wykonano w Krakowie w dniu 13 września 1946 r.; vide: AGK, NTN sygn. 39—47; OKBZN w Krakowie sygn. 354, k. 40.

⁷ AGK, OKBZN w Krakowie sygn. 335, 336, 341, 343, 346, 347, 350, 351, 351a, 354a; OKBZN w Tarnowie sygn. 11.

⁸ AGK, Sąd Okręgowy w Krakowie (cyt. dalej jako SOKr) sygn. 35, 157, 161, 372, 530, 631, 674—678; SSKKr sygn. 25, 42, 208, 261, 328, 375, 436, 438, 503, 517—518.

go, więźniom należącym do Ordnungsdienst (Służba Porządkowa) oraz więźniom pełniącym w obozie funkcje kapo, zawierające m.in. protokoły przesłuchania świadków — byłych więźniów Płaszowa, zeznających na okoliczność zbrodni popełnionych przez poszczególnych podejrzanych.⁹

Obwieszczenie

Wyrok Najwyższego Trybunału Narodowego z dnia 5 września 1946 r.
nr. N. T. N. 406/46, skazujący

**AMONIA LEOPOLDA
GOETHA**

5. komendant obozu koncentracyjnego
w Płaszowie na krzyż śmierci za przestępstwo
z art. 1. § 1. i 2. i 3. PKW z 11. 8. 1941, popełnione przez niego

jako członek NSDAP na terenie Austrii i Rzeszy Niemieckiej od roku 1939
aż do roku 1945. Wskazywało się, że od 5 marca 1940 do 15 września 1944 na
terenie obozu koncentracyjnego Płaszów brał udział w zbrodniach, jakimi była
ta party. Akcja pod wodzą Adolfa Hitlera i kierująca sobą jako cel w drodze
gwałtu, prowadzenia wojen rasistowskich i za pomocą innych przestępstw
kierował pod dyktando i kierował ludobójstwem Polaków i Żydów. Zdo-
był władztwo nad obozem i zaprowadził ustroj obozowy socjalistycz-
nego, przy czym Amonia Goetha osobiste zarządzał pozawolanie więźniów, dre-
czenie i nadszycanie łóżeczek i rękawic zgni ludności, jak również wlatko-
wanie i zabijanie i wywożenie więźniów. Beribowo niedojrzałe, omyłki,
możność — tak zżółta jak i Polaków oraz obywateli innych narodowości.
Wskazywało się, że Amonia Goetha przysługujący mu prawa łaski
z art. 1. § 1. i 2. i 3. PKW z 11. 8. 1941, przysługujące mu prawa łaski

Kraków, dnia 13 września 1946 r.

PROKURATOR
SPECJALNEGO SĄDU KARNEGO
W KRAKOWIE

Akta niemieckie, uwzględnione przy opracowywaniu tego kalenda-
rium, mają charakter szczerkowy i pierwiastkowy. Nie zachowały się
żadne akta obozu piaszowskiego, w tym również kartoteki więźniów.
Przechowywane zaś w Archiwum Głównej Komisji źródła niemieckie
to głównie listy transportowe znajdujące się w zespołach: KL Ravens-
brück, KL Mittelbau — Dora oraz w kolekcji KL Ravensbrück,¹⁰ które

⁹ W kalendarium wykorzystano również pojedyncze jednostki aktowe prze-
chowywane w zespole: Sąd Okręgowy w Lublinie (cyt. dalej jako SOL) sygn. 229;
Sąd Okręgowy w Warszawie (cyt. dalej jako SOW) sygn. 117 „c”; Misja Polityczna
RP w Wiedniu sygn. 30.

¹⁰ AGK, KL Ravensbrück sygn. 52; KL Mittelbau-Dora sygn. 8; Kolekcja KL
Ravensbrück sygn. 20.

odzwierciedlają dalsze losy więźniów KL Płaszow w innych obozach koncentracyjnych. W aktach KL Ravensbrück znajdują się listy imienne więźniów przywiezionych do tego obozu w dniu 14 kwietnia 1945 r. z KL Neuengamme — Kdo Drütte i Kdo Watenstedt. Wśród wielu innych pojawiają się nazwiska więźniów Płaszowa wraz z datą wywiezienia z Płaszowa. W aktach KL Mittelbau Dora znajduje się lista więźniów przywiezionych z KL Płaszow w dniu 21 listopada 1944 r. W kolekcji KL Ravensbrück figuruje lista siedmiu obywaterek polskich narodowości żydowskiej — więźniarek Płaszowa, przeniesionych 19 października 1944 r. z KL Flossenbürg do KL Ravensbrück. Szczątkowy charakter mają akta przechowywane w zespole Der Kommandeur der Sicherheitspolizei und des SD für den Distrikt Krakau,¹¹ które zawierają informacje dotyczące osadzenia w obozie koncentracyjnym w Płaszowie Polaków aresztowanych w Krakowie 6 sierpnia 1944 r. podczas masowej łapanki ulicznej zorganizowanej w związku z wybuchem Powstania Warszawskiego. Znajdują się tam listy imienne rzemieślników różnych specjalności oraz podania przedsiębiorstw i rodzin w sprawie zwolnienia zatrzymanych, kierowane do władz policyjnych Krakowa. W zbiorze mikrofilmów oraz w kolekcji fotokopii „DC”¹² znajdują się natomiast dokumenty niemieckie potwierdzające m.in. zatrudnianie więźniów KL Płaszow przy pracach naukowych na rzecz gospodarki wojennej III Rzeszy, a także dotyczące nadużyć popełnionych przez Amona L. Goetha w obozie płaszowskim oraz kwestii likwidacji obozu w styczniu 1945 r.

Ogólna charakterystyka obozu płaszowskiego

Obóz pracy przymusowej w Płaszowie, podporządkowany Dowódcy SS i Policji na Dystrykt Krakowski, położony był w południowo-wschodniej części Krakowa przy ul. Wielickiej, na wysokości stacji kolejowej Kraków — Płaszów. Początki budowy obozu sięgają miesiący październik — listopad 1942 r. Prace nad rozbudową, kontynuowane intensywnie przez A. Goetha, trwały do września 1943 r.

Tereny zajęte pod budowę obozu były własnością osób prywatnych, gminy m. Krakowa, Krakowskiej Żydowskiej Gminy Wyznaniowej oraz skarbu państwa. ZAL Płaszow obejmował zarówno tereny częściowo zabudowane i zamieszkałe, jak również pastwiska i nieużytki poforteczne oraz stary i nowy cmentarz żydowski, nad którymi górował monumentalny dom przedpogrzebowy. Mieszkańców i właścicieli domów położonych na tych terenach wysiedlono, nie przeprowadzając postępowań wywłaszczeniowego, ani nie doręczając właścicielom formalnej decyzji o zajęciu lub konfiskacie. Grunta należące do skarbu państwa przepisano hipotecznie na Generalne Gubernatorstwo, co do pozostałych terenów sprawy własności nigdy nie uregulowano.

¹¹ AGK, Der Kommandeur der Sicherheitspolizei und des SD für den Distrikt Krakau (cyt. dalej jako KdS Krakau) sygn. 3.

¹² AGK, Zbiór mikrofilmów (cyt. dalej jako Zb. mikr.) sygn. M 801; sygn. M 1565; Kolekcja fotokopii „DC” (cyt. dalej jako Kolekcja „DC”) sygn. 485, 770.

Obóz zajmował około 800 000 m² górzystego, kamienisto-wapiennego, podmokłego i malarycznego terenu, granicząc bezpośrednio z miejskimi wapiennikami oraz kamieniołomem. Otoczony był podwójnym, 3-metrowym ogrodzeniem z drutu kolczastego. Długość ogrodzenia linii zewnętrznej wynosiła około 4 km. Między obu liniami znajdowały się zasieki, wieże strażnicze oraz ścieżki dla wartowników. Teren obozu oświetlały reflektory, umieszczone na wysokich słupach. Poprowadzono również wewnętrzne ogrodzenia z drutu kolczastego, oddzielające obóz właściwy od zabudowań administracyjnych i gospodarczych, w obrębie zaś obozu właściwego — obóz dla więźniów polskich, istniejący od lipca 1943 r., od żydowskiego obozu pracy przymusowej. W pierwszym etapie budowy postawiono na tzw. rezerwie cmentarnej należącej do gminy żydowskiej przeszło 60 baraków, w końcowym stadium budowy obóz obejmował około 200 B'W (Bauwerke, baraki). Ze względu na powolne tempo prac, związane częściowo z brakiem materiałów budowlanych oraz siły roboczej, zatrudniono przy budowie obozu mieszkańców getta krakowskiego, w którym utworzono oddział budowy baraków (Barackenbau). Oddział wychodził codziennie do pracy na terenie Płaszowa. Z czasem część robotników żydowskich została zatrzymana na stałe w obozie. Taki stan rzeczy utrzymywał się do 13 marca 1943 r. Z chwilą likwidacji getta krakowskiego przestał istnieć Barackenbau, a wszystkich zdolnych do pracy mieszkańców getta w liczbie około 8 000 przeniesiono do ZAL Płaszow.

Pierwszym komendantem obozu był SS-Unterscharführer Horst Pilarzik, po nim SS-Oberscharführer Müller, po którym w lutym 1943 r. funkcję komendanta objął SS-Untersturmführer Amon L. Goeth, awansowany w lipcu 1943 r. na SS-Hauptsturmführera. Ostatnim komendantem był SS-Hauptscharführer Kurt Schupke, który w połowie stycznia 1945 r. opuścił KL Płaszow wraz z grupą likwidacyjną liczącą około 600 więźniów żydowskich.

W okresie istnienia obozu pracy przymusowej wartość pełniła straż składająca się z nacjonalistów ukraińskich w służbie niemieckiej, a w 1944 r. członkowie SS-Totenkopf — Wachsturmbann Krakau — Płaszow w liczbie około 6000 SS-mannów.

W związku z likwidacją getta krakowskiego, utworzeniem w obrębie ZAL Płaszow oddzielnego obozu dla więźniów polskich oraz likwidacją getta tarnowskiego liczba więźniów płaszowskich wzrosła z 2000 w lutym 1943 r. do 12 000 we wrześniu tego roku. Na przełomie maja — czerwca 1944 r. liczba więźniów sięgała 22 000 — 24 000 osób (w tym 6000 — 8000 obywateli węgierskich narodowości żydowskiej). W KL Płaszow znaleźli się również niemieccy przestępcy zawodowi i tzw. asocjalni, którzy w obozie należeli do kategorii więźniów funkcyjnych.

Ogólny stan Polaków zaliczanych w obozie do kategorii Arbeitserziehungshäftlinge (więźniowie obozu pracy wychowawczej) utrzymywał się w granicy 1000 osób. Jedynie w sierpniu 1944 r. liczba ich wzrosła przejściowo do kilkunastu tysięcy w związku z przywiezieniem do KL Płaszow mężczyzn zatrzymanych w Krakowie podczas masowej oblawy zorganizowanej 6 sierpnia 1944 r. Osadzeni w Płaszowie jako zakładnicy nie byli ujęci w ewidencji obozowej. Przebywali w oddzielnych barakach oraz nie wykonywali żadnych prac. W ciągu trwającej trzy tygodnie akcji zwalniania zakładników więźniowie ci wpisywani

byli na listę zwalnianych i podpisywali deklarację zobowiązującą ich do natychmiastowego zgłoszenia się w miejscu zatrudnienia.

W obozie piaszowskim przebywali przede wszystkim Polacy przekazywani przez władze policyjne na okres kilku miesięcy za przestępstwa administracyjno-porządkowe (nieprzestrzeganie godziny policyjnej, uchylanie się od pracy, odmowę pracy, jazdę tramwajem w przedziale dla Niemców, nielegalny handel). Umieszczono w nim również Polaków podejrzanych o przynależność lub współpracę z polskim ruchem oporu. W stosunku do Polaków A. Goeth wykorzystywał przepis pozwalający na przedłużenie kary pobytu w obozie na okres trzech miesięcy z możliwością dalszego wydłużenia terminu więźniom, u których cel wychowawczy nie został jeszcze osiągnięty. Przepis ten stosował Goeth głównie wobec więźniów zdolnych do pracy. Razem z Polakami trzymano w tej części obozu również Cyganów.

Więźniów zatrudniano na terenie obozu macierzystego w warsztatach różnych specjalności, w oddziałach roboczych, wychodzących codziennie do pracy na terenie Krakowa oraz w podobozach zlokalizowanych w Krakowie (Kdo Kabelwerk Betrieb GmbH Krakau, Kdo Zabłocie: Deutsche Emailwarenfabrik Oscar Schindler, Kdo Zabłocie: Nachrichtengerätelager der Luftwaffe) oraz w Mielcu (Kdo Mielec: Heinkel Flugzeugwerk), Wieliczce (Kdo Wieliczka) i w Zakopanem (Kdo Zakopane). Działające w obozie warsztaty i pracownie (warsztaty krawieckie, szewskie, tapicerskie, elektryczne, zegarmistrzowskie, szczotkarskie, warsztat blacharski i ślusarski, pracownia kuśnierska, trykotarnia, warsztaty papiernicze, drukarnia) podlegały w 1944 r. Deutsche Ausrüstungswerke (Niemieckie Zakłady Zbrojeniowe). Wyjątek stanowiły zakłady konfekcyjne wiedeńskiej firmy J. Madritsch oraz Bauhof der Bauleitung (skład materiałów budowlanych pod nadzorem biura budowlanego obozu). Część więźniów pracowała w biurze komendantury obozu, inni należeli do Ordnungsdienst (Służba Porządkowa). Więźniów żydowskich i polskich zatrudniano również na terenie obozu przy budowie 14 stawów przeciwpożarowych. W kamieniołomie piaszowskim pracowali więźniowie z karnej kompanii. Praca odbywała się na dwie zmiany. W przypadku zatrudnionych tam kobiet była to praca polegająca na popychaniu wózków z kamieniami w górę po szynach: 70 kobiet stanowiło zaprzęg trzech wózków. W ciągu 12 godzin pracy należało obrócić z wózkami 13—15 razy.

System kar oraz terror panujący w obozie pracy przymusowej świadczyły o nieograniczonej władzy A. Goetha, który wyłącznie sam decydował o losie więźniów. Samowola jego oraz bezprawie nie znały granic. Według słów więźnia Mieczysława Pempera, zatrudnionego w obozie piaszowskim w charakterze stenotypisty i urzędnika biurowego w komendanturze obozu, A. Goeth „(...) sam określał liczbę ofiar, wyznaczał miejsce i czas oraz szczegóły egzekucji (...)”. Celem utrzymania w obozie rygoru i karności przeprowadzał Goeth na placu apelowym pokazowe egzekucje przez powieszenie. W ten sposób zginęły w marcu 1943 r. dwie dziewczyny w wieku 16—17 lat, stracone za samowolne opuszczenie obozu i powrót do getta krakowskiego. Dramatyczny przebieg miała również egzekucja dwóch więźniów żydowskich: 16-letniego Haubenstocka oraz inż. Krautwirtha, powieszonych w obozie 3 sierpnia 1943 r. Wprowadzenie zasady zbiorowej odpowiedzialności za ucieczki

więźniów z obozu macierzystego, podobozów oraz oddziałów pracujących poza obozem pociągało za sobą dalsze ofiary. Początkowo za ucieczkę jednego więźnia rozstrzeliwano 10 współtowarzyszy. Z czasem przyjęto praktykę rozstrzeliwania całego oddziału. Najwyższy wymiar kary stosował również Goeth wobec więźniów, u których podczas rewizji znaleziono artykuły żywnościowe. Wszystkim więźniom znany był wypadek rozstrzelania z rozkazu A. Goetha 50 więźniów pracujących w cegielni Bonarka oraz 10 zatrudnionych w wapienniku za znalezienie u nich w czasie rewizji przy wejściu do obozu artykułów żywnościowych (jesień 1943 r.). Spośród więźniów Abladekolonne (kolumna transportowa) pracujących w lipcu 1943 r. na dworcu towarowym w Płaszowie, u których podczas rewizji przy bramie obozowej znaleziono chleb i inne artykuły żywnościowe, zastrzelił Goeth trzech więźniów, a w stosunku do pozostałych wydał rozkaz wymierzenia kary chłosty po 100 uderzeń każdemu. Więźniowie musieli liczyć uderzenia, nie wolno im było krzyżeć, a tym bardziej pomylić się w liczeniu. Po wykonaniu kary każdy więzień musiał stawać przed Goethem na baczność i meldować mu, żeznaczoną karę otrzymał. Kara chłosty, kara bunkra (Stehzelle), przydział do karnej kompanii oraz rozstrzelanie więźniów były w obozie na porządku dziennym. Za szczególnym upodobaniem strzelał Goeth do więźniów odmawiających nazywania jego ulubionego psa „Herr Rolf” („Pan Rolf”).

Położenie więźniów uległo zmianie z chwilą przekształcenia obozu pracy przymusowej w obóz koncentracyjny (styczeń 1944 r.). Podporządkowanie KL Płaszów SS-WVHA (SS-Wirtschafts- und Verwaltungshauptamt) Amtsgruppe D — Konzentrationslager (Główny Urząd Gospodarki i Administracji SS, Wydział D — Obozy Koncentracyjne) oznaczało ograniczenie samowoli A. Goetha, wprowadzenie przepisów obowiązujących w KL, w tym również przestrzeganie regulaminu zobowiązującego komendantów obozów koncentracyjnych do każdorazowego uzyskania zgody tego urzędu, na wykonanie wyroku. Zdarzało się jednak, że w przypadku kary chłosty A. Goeth nie przestrzegał obowiązujących przepisów. Wymierzał karę bezpośrednio po stwierdzeniu winy więźnia, a następnie powtarzał ją po uzyskaniu formalnej zgody. Różnica polegała jedynie na tym, że za drugim razem bito więźnia publicznie w obecności pozostałych.

Obóz płaszowski był jednocześnie miejscem straceń więźniów przywożonych z krakowskiego więzienia policyjnego przy ul. Montelupich 7. Rozstrzeliwano ich bezpośrednio po przybyciu do Płaszowa na starym cmentarzu podgórskim w miejscu masowego grobu ofiar likwidacji getta krakowskiego oraz w dwóch innych miejscach straceń i grzebania więźniów płaszowskich (pozostałości po dawnych stanowiskach artylerii z czasów I wojny światowej). Ogółem zginęło w ten sposób około 2000 osób. Więźniowie ci nie byli uwzględniani w ewidencji obozowej.

Likwidację obozu przeprowadzano etapami. Pierwsze transporty więźniów żydowskich skierowano w sierpniu i wrześniu 1944 r. do KL Auschwitz, KL Stutthof, KL Mauthausen i KL Flossenbürg. Jednocześnie zacierano ślady popełnionych zbrodni. W tym celu odkryto masowe groby na terenie obozu, w których pogrzebano 8000 pomordowanych. Następnie zwłoki układano warstwami na zmianę z warstwą drzewa i palono w ciągu 6 tygodni. We wrześniu przeprowadzono również akcję zwalniania więźniów polskich. Po odejściu do KL Gross-Rosen

transportu 1600 więźniów w obozie pozostała grupa likwidacyjna (około 600 więźniów), która 14 stycznia 1945 r. wymaszerowała do obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu.

1942 r.

- Październik
listopad — stawianie pierwszych baraków na terenie Płaszowa, na tzw. rezerwie cmentarnej, należącej do gminy żydowskiej; do listopada 1942 r. robotami kierowało Wohn- und Siedlungsgenossenschaft GmbH; baraki mieszkalne, w większości o wymiarach 40 m × 10 m, wykonywane były przez krakowskie firmy budowlane systemem przetargowym;
- Koniec 1942 r. — w celu przyspieszenia prac utworzono w getcie krakowskim oddział budowy baraków (Barackenbau) w Płaszowie; w miarę postępu prac część oddziału zatrzymano na stałe w obozie.
- komendantem obozu płaszowskiego był SS-Oberscharführer Müller;
Źródło: AGK, OKBZN Kraków, sygn. 351, k. 3, 114, 189; SO Kraków, sygn. 674, k. 98; „Proces ludobójcy Amona Leopolda Goetha przed Najwyższym Trybunałem Narodowym”, Warszawa—Łódź—Kraków 1947, s. 99, 103, 271, 328.

1943 r.

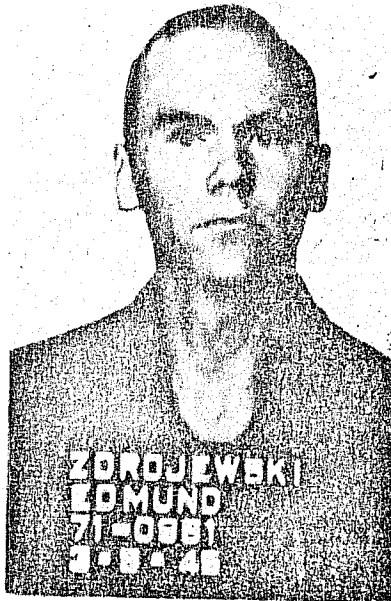
- Luty — stan więźniów obozu płaszowskiego — około 2000 osób.
Źródło: AGK, NTN, sygn. 45, k. 20, 198; OKBZN Kraków, sygn. 351, k. 31; Proces ludobójcy Amona Leopolda Goetha (...), s. 59, 103.
- 11 lutego — SS-Hauptsturmführer Amon Leopold Goeth mianowany został przez dowódcę SS i policji na dystrykt krakowski komendantem Zwangsarbeitslager Płaszow des SS- und Polizeiführers im Distrikt Krakau (uprzednio był on w sztabie dowódcy SS i policji na dystrykt lubelski bliskim współpracownikiem SS-Gruppenführera O. Globocnika).
Źródło: AGK, NTN, sygn. 45, k. 191; OKBZN Kraków, sygn. 351, k. 31, 33, 112; Proces ludobójcy Amona Leopolda Goetha (...), s. 59, 103.
- Początek marca — publiczna egzekucja przez powieszenie 2 więźniarków żydowskich (w wieku 15—17 lat, jedna o nazwisku Rega Salz) za samowólne opuszczenie obozu i powrót do getta krakowskiego (egzekucja przeprowadzona na placu apelowym z rozkazu i w obecności A. Goetha).
Źródło: AGK, NTN, sygn. 39, k. 105; sygn. 43, k. 53; SO Kraków, sygn. 676, k. 117—118; Proces ludobójcy Amona Leopolda Goetha (...), s. 103, 300—301.
- 13—14 marca — ostateczna likwidacja — z udziałem A. Goetha — getta krakowskiego; przeniesienie do ZAL Płaszow około 8000 Żydów zdolnych do pracy.

Zródło: AGK, OKBZN Kraków, sygn. 351, k. 1, 4, 31; Proces ludobójcy Amona Leopolda Goetha (...), s. 274—276, 288, 307, 317—319, 322—323.

(15) marzec

- zastrzelenie przez A. Goetha na terenie warsztatu malarzkiego więźnia Färbera (lakiernika) za to, iż nie był w stanie odpowiedzieć komendantowi, ile wiader maluje w ciągu godziny; wymierzenie przez W. Chilowicza (Lagerälteste) pozostałym więźniom — malarzom kary chłosty po 25 batów (na polecenie A. Goetha).

Zródło: AGK, NTN, sygn. 39, k. 63 v, 101, 107; Proces ludobójcy Amona Leopolda Goetha (...), s. 137, 208.

17 marca

- zastrzelenie na placu apelowym przez Lagerführera, SS-Hauptscharführera E. Zdrojewskiego, więźnia Raabiego za próbę przejścia do Säuberungskolonnie (kolumna porządkująca teren getta krakowskiego, marzec—maj 1943 r.).

Zródło: AGK, SO Kraków, sygn. 674, k. 99, 103—104, 119, 121, 199; sygn. 675, k. 160; sygn. 676, k. 6, 128.

18 marca

- rozstrzelanie przez A. Goetha na starym podgórskim cmentarzu żydowskim 10—18 więźniów, zatrudnionych w Säuberungskolonnie.

Zródło: Proces ludobójcy Amona Leopolda Goetha (...), s. 330.

Marzec

- stan więźniów obozu płaszowskiego po likwidacji getta krakowskiego — około 10 000 osób.

Zródło: AGK, NTN, sygn. 45, k. 20, 198; OKBZN Kraków, sygn. 351, k. 32.

- 23 marca — przeniesienie do powstającego w Szebniach obozu pracy przymusowej więźnia dra Leona Steinberga (wraz z trzema pielęgniarzami).
 dot. zapisu pod datą 23 marca 1943 r. — Zródło: AGK, NTN, sygn. 39, k. 69, OKBZN Kraków, sygn. 343, k. 10, 73, 80, 82—85, SO Kraków sygn. 675, k. 54.
- 27—28 marca — przeprowadzenie w całym obozie szczegółowej rewizji — odebranie więźniom krajowych i zagranicznych środków pieniężnych oraz wszelkiego rodzaju przedmiotów wartościowych.
 Zródło: AGK, OKBZN Kraków, sygn. 351, k. 33—34, 74, 191; Proces ludobójcy Amona Leopolda Goetha (...), s. 60, 152, 156—157, 179—180, 301.
- II połowa marca — utworzenie Kdo Kabelwerk Betrieb GmbH Krakau (podobóz przy Fabryce Kabli w Krakowie), liczącego około 300 więźniów, zakwaterowanych w 4 drewnianych barakach na terenie fabrycznym; praca w tej fabryce trwała na dwie zmiany, po 12 godzin każda; na terenie Kdo powstało ambulatorium i izba chorych; korzystano z pomocy JUS-u (Jüdische Unterstützungsstelle — Żydowska Opieka Społeczna).
 Zródło: AGK, OKBZN Kraków, sygn. 343, k. 1—2, 21—23, 26—34, 38—43; Proces ludobójcy Amona Leopolda Goetha (...), s. 277, 279—280.
- 1 kwietnia — wysłano około 60 więźniów płaszowskich — fachowców do tworzonego w Szebniach obozu pracy przymusowej (ZAL Szebnie).
 Zródło: AGK, OKBZN Kraków, sygn. 351, k. 279.
- (Kwiecień) — przeprowadzenie przez A. Goetha selekcji na placu apelowym wśród więźniów Säuberungskolonne, w wyniku której rozstrzelano na starym cmentarzu żydowskim około 40 więźniów.
 Zródło: Proces ludobójcy Amona Leopolda Goetha (...), s. 320.
- wprowadzenie przez A. Goetha zasady odpowiedzialności zbiorowej w związku z ucieczką 1 więźnia z grupy Straucha, pracującej poza obozem; rozstrzelanie na starym cmentarzu żydowskim podgórskim 8 młodych chłopców z tego oddziału oraz zapowiedź stosowania zasady odpowiedzialności zbiorowej w przypadku ucieczek w stosunku 1 : 10 bądź rozstrzeliwanie całych oddziałów.
 Zródło: Proces ludobójcy Amona Leopolda Goetha (...), s. 131—132, 141—142, 160—161, 198—199, 302, 324, 372.
- Kwiecień — maj — utworzenie Kdo Zabłocie — Deutsche Emailwarenfabrik Oscar Schindler (podobóz na Zabłociu przy Niemieckiej Fabryce Towarów Emaliowanych Oscara Schindlera), liczącego około 500—1200 więźniów, zatrudnionych początkowo w tej fabryce oraz innych firmach na terenie Krakowa przy ul. Zabłocie, m.in. w Neue Kühler- und Flugzeugteile-Fabriken Kurt Hodermann GmbH Berlin-Tempelhof, Werk Krakau (Fabryki Nowych Chłodnic i Części Samolotowych Kurta Hodermanna w Berlinie-Tempelhof, Filia w Krakowie) — więźniowie zakwaterowani byli w 11 barakach na terenie fab-

- ryki O. Schindlera; pracowali na trzy zmiany we wszystkich działach produkcji; szczególnie ciężka praca była przy piecach wypalających emalię; od kwietnia 1944 r. starszym podobozu (Lagerälteste) został Bernard Sperling; więźniów tatuowano znakiem KL na lewej ręce; pomocy udzielała JUS.
Źródło: AGK, SSK Kraków, sygn. 438, k. 11-11v, 35-37, 38, 41-42, 44, 79, 83-84, 89-90, 94-95; OKBZN Kraków, sygn. 343, k. 1-3, 53-55, 57-64.
- 15 maja — przybycie do obozu piaszowskiego transportu 150 więźniów z obozu pracy przymusowej w Kłaju (ZAL Kłaj).
Źródło: Proces ludobójcy Amona Leopolda Goetha (...), s. 199.
- początki zorganizowanej pomocy JUS-u dla więźniów obozu piaszowskiego oraz jego podobozów na terenie Krakowa (popularne zupy „jusowe”, inne artykuły żywnościowe, lekarstwa, odzież, obuwie).
Źródło: AGK, OKBZN Kraków, sygn. 343, k. 6v, 41, 59, 82; Proces ludobójcy Amona Leopolda Goetha (...), s. 285-286.
- Maj — zastrzelenie przez A. Goetha na placu apelowym 2 więźniów: Salomona Spielmanna i Hermanna Sonnenscheina, oczekujących wraz z pozostałymi więźniami Säuberungskolonnen na wymarsz z obozu do pracy w getcie krakowskim.
Źródło: AGK, NTN, sygn. 39, k. 26, 42, 58v, 75, 100v, 111; sygn. 41, k. 106; sygn. 42, k. 188; Proces ludobójcy Amona Leopolda Goetha (...), s. 118, 157, 195, 323-324, 327, 332, 372, 374.
- Lato — zastrzelenie przez Lagerführera E. Zdrojewskiego na terenie obozu macierzystego grupy więźniów Kdo Kabelwerk Betrieb GmbH Krakau, posądzonych o sabotaż.
Źródło: AGK, SO Kraków, sygn. 876, k. 38v, 71v.
- utworzenie Kdo Zabłocie — Nachrichtengerätelager der Luftwaffe (podobóz na Zabłociu przy magazynie łączności Luftwaffe), liczącego 120-150 więźniów, zakwaterowanych w 5 barakach na dawnym placu targu końskiego (12-godzinny dzień pracy przy załadunku, wyładunku oraz sortowaniu słupów telegraficznych, kabli i izolatorów); w obozie było ambulatorium dla więźniów; pomocy udzielała JUS).
Źródło: AGK, OKBZN Kraków, sygn. 343, k. 3, 71-90.
- Lipiec — utworzenie w okolicy piaszowskiego obozu pracy przymusowej odrębnego obozu dla więźniów polskich, określanego jako Arbeitserziehungslager; komendantem obozu polskiego został SS-Oberscharführer L. Landsdorfer (osadzano w nim również Cyganów).
Źródło: AGK, NTN, sygn. 241, k. 184, 208-209; OKBZN Kraków, sygn. 551, k. 4, 22, 35, 42, 46, 168-170, 194, 206, 225-227; sygn. 351a, k. 17-20; Proces ludobójcy Amona Leopolda Goetha (...), s. 195, 197, 217-218, 283-284; T. Śliwiński, Perituras, Kraków 1979, s. 45-46, 48.
- 9 lipca — przywiezienie do obozu 11 Polaków zatrzymanych w Krakowie za nieprzestrzeganie godziny policyj-

- nej; stan więźniów polskich w obozie płaszowskim wynosił 78 osób.
Zródło: AGK, OKBZN Kraków, sygn. 351, k. 225.
- (19 lipca) — przeprowadzenie rewizji wśród 30 więźniów z Abladokolonne (kolumna transportowa), powracających z pracy na dworcu kolejowym w Płaszowie; za znalezienie chleba i innych produktów żywnościowych oraz nieujawnienie źródła pochodzenia pieniędzy — A. Goeth zastrzelił 2 więźniów: Diestlera i Romana Nachhausera oraz wydał rozkaz wymierzenia pozostałym kary chłosty (po 100 uderzeń każdemu); zastrzelenie również więźnia Meitlisa po złożeniu komendantowi meldunku, że karę chłosty otrzymał.
Zródło: AGK, NTN, sygn. 39, k. 26, 76, 102; sygn. 41, k. 121—122; SO Kraków, sygn. 631, k. 45—46; SW Kraków, sygn. 38, k. 19; Proces ludobójcy Amona Leopolda Goetha (...), s. 105—108, 138—140.
- Koniec lipca — wprowadzenie odrębnej ewidencji więźniów polskich, rozpoczynającej się od nr 1000; oznaczanie Polaków czerwoną literą „P” na piersiach oraz czerwonymi lampasami na spodniach.
Zródło: AGK, OKBZN Kraków, sygn. 351, k. 228.
- 3 sierpnia — pokazowa egzekucja przez powieszenie 2 więźniów żydowskich na placu apelowym — 16-letniego Haubenstocka za śpiewanie rosyjskiej piosenki oraz inż. Krautwirtha za krytyczną uwagę pod adresem straży obozowej. Egzekucja miała dramatyczny przebieg. Haubenstock był dwukrotnie wieszany, a Krautwirth w oczekiwaniu na śmierć podciął sobie żyły; do obu powieszonych dano dodatkowo strzały.
Zródło: AGK, NTN, sygn. 39, k. 46, 55, 61, 65, 75, 80—81; sygn. 40, k. 45—46; sygn. 42, k. 166; sygn. 43, k. 54; sygn. 45, k. 25, 206; OKBZN Kraków, sygn. 343, k. 59; sygn. 351, k. 24—25; SSK Kraków, sygn. 517, k. 54, 123; SO Kraków, sygn. 676, k. 33v, 34v; Proces ludobójcy Amona Leopolda Goetha (...), s. 110, 144, 301.
- 2 września — transport około 2000 mieszkańców getta tarnowskiego do ZAL Płaszów (1—3 września 1943 r. — likwidacja getta w Tarnowie z udziałem A. Goetha). Na terenie getta pozostawiono Säuberungskolonne (300 osób), istniejącą do końca stycznia 1944; z chwilą jej likwidacji część więźniów przeniesiono do Płaszowa.
Zródło: AGK, OKBZN Kraków, sygn. 351, k. 34; Proces ludobójcy Amona Leopolda Goetha (...), s. 193—198, 226—228, 257—258, 304—305.
- Wrzesień — przeniesienie Polaków do baraków wybudowanych na terenie nowego placu apelowego (5 podwójnych baraków męskich oraz 3 kobiece, oddzielone od ZAL Płaszów i wzajemnie od siebie ogrodzeniem z drutu kolczastego).
Zródło: AGK, OKBZN Kraków, sygn. 351, k. 47—48, 228.
- stan więźniów obozu płaszowskiego — około 12 000 osób.
Zródło: AGK, NTN, sygn. 45, k. 22; OKBZN Kraków, sygn. 351, k. 34.

- Listopad — zastrzelenie kilku więźniów (m.in. dra Bachnera, Emilii Balsam, Amalii Berlińskiej, dra Střeimera), zatrudnionych w kancelarii komendantury obozu, za przechowywanie w biurze żywności przez jedną z więźniarek. W kilka dni później stracono również ich rodziny.
Zródło: AGK, NTN, sygn. 39, k. 55-55v, 75-76, 102-102v; sygn. 40, k. 44; sygn. 41, k. 55; OKBZN Kraków, sygn. 341, k. 114; Proces ludobójcy Amona Leopolda Goetha (...), s. 189-191, 284-285, 325.
- 2 listopada — rozstrzelanie lekarza obozowego dra Władysława Stenzla za ułatwianie więźniom obozu polskiego kontaktu z rodzinami (pośredniczył w przekazywaniu korespondencji, którą zatrudnieni w obozie polscy robotnicy z firmy budowlanej P. Śliwy przekazywali następnie rodzinom). Robotnicy (około 50 osób) osadzeni zostali w obozie piaszowskim.
Zródło: AGK, NTN, sygn. 39, k. 29; sygn. 41, k. 27, 51; sygn. 45, k. 201; OKBZN Kraków, sygn. 351, k. 170, 194; SO Kraków, sygn. 675, k. 73; Proces ludobójcy Amona Leopolda Goetha (...), s. 127-128, 190, 283-284.
- 15 listopada — likwidacja Julag I Piaszów, Julag II Prokocim, Julag III Biezanów oraz przekazanie więźniów żydowskich tych obozów do KL Auschwitz i ZAL Piaszów.
Zródło: E. Eisenbach, Hitlerowska polityka zagłady Żydów, Warszawa 1961, s. 553.
- Połowa listopada — akcja wysyłania z obozu piaszowskiego do innych obozów pracy przymusowej więźniów — niefachowców; zastrzelenie przez A. Goetha więźnia Pinkasa Schönfelda za niepodporządkowanie się rozkazowi komendanta zabraniającego przejścia do grupy fachowców, przeznaczonej do pozostania w obozie.
Zródło: AGK, NTN, sygn. 39, k. 81, 97; sygn. 41, k. 6; OKBZN Kraków, sygn. 351, k. 24-25; Proces ludobójcy Amona Leopolda Goetha (...), s. 144, 155-156, 200, 254, 332.
- 17 listopada — transport więźniów piaszowskich, zatrudnionych na terenie obozu w Gemeinschaft Metalverarbeitung (warsztaty obróbki metali) do obozu pracy przymusowej przy „Hasag” w Częstochowie.
Zródło: AGK, OKBZN Kraków, sygn. 351, k. 215.
- Jesień — rozstrzelanie z rozkazu A. Goetha 60 więźniów, w tym 50 pracujących w cegielni Bonarka (SS-Bauhof Bonarka) oraz 10 zatrudnionych w wapienniku przy gaszeniu wapna, za przenoszenie żywnościowych artykułów znalezionych u nich w czasie rewizji przy wejściu do obozu.
Zródło: AGK, OKBZN Kraków, sygn. 351, k. 198; Proces ludobójcy Amona Leopolda Goetha (...), s. 141, 281, 302.
- 6 grudnia — początki zorganizowanej pomocy Rady Głównej Opiekuńczej dla więźniów polskich, przywożenie przez przedstawicielkę RGO — Marię Zazulową dwa razy w tygodniu chleba (początkowo 2000 kg), lekarstw oraz paczek i listów od rodzin, zaopatrywanie w inne artykuły, ułatwiające więźniom egzy-

stencję (w 1944 r. codziennie dowożono obiady dietetyczne dla 150 chorych więźniów).
Źródło: AGK, NTN, sygn. 242, k. 60-61, 65; OKBZN Kraków, sygn. 336; sygn. 351, k. 48-49, 230; Proces ludobójcy Amona Leopolda Goetha (...), s. 100, 220, 303-304; T. Siliwiński: Periturus, Kraków 1979, s. 64.

1944 r.

Styczeń

- obóz piaszowski jako Konzentrationslager Piaszow bei Krakau podporządkowany został SS-Wirtschafts- und Verwaltungshauptamt, Amtsgruppe D — Konzentrationslager (Główny Urząd Gospodarki i Administracji SS, Wydział D — Obozy Koncentracyjne); zniesienie odrębności obozu polskiego, wprowadzenie nowej, jednolitej dla wszystkich więźniów numeracji, zaczynającej się od numeru 101 (nr 101 otrzymał Lagerälteste W. Chilowicz). W ewidencji obozowej nie uwzględniano więźniów przywożonych do Piaszowa na rozstrzelanie z krakowskiego więzienia policyjnego przy ul. Montelupich 7, Polaków osadzonych w obozie w dniach 6-8 sierpnia 1944 r. w charakterze zakładników oraz więźniów z transportów przejściowych, pozostających w wydzielonych barakach KL Piaszow zaledwie przez kilka dni.

Źródło: AGK, NTN, sygn. 39, k. 100; sygn. 40, k. 97-101; sygn. 45, k. 23; OKBZN Kraków, sygn. 351, k. 12-13, 27, 36-37, 51, 170, 231, 283-284; SSK Kraków, sygn. 518, k. 190; Proces ludobójcy Amona Leopolda Goetha (...), s. 126-127, 170, 175, 179, 186, 200, 266, 291, 336-337; T. Siliwiński: Periturus, Kraków 1979, s. 65, 83, 103.

2 lutego

- rozstrzelanie na terenie KL Piaszow około 200 więźniów przywiezionych z krakowskiego więzienia policyjnego przy ul. Montelupich 7.

Źródło: AGK, NTN, sygn. 242, k. 5.

- z obozu pracy przymusowej w Szebniach przybył transport liczący około 100 obywateli polskich narodowości żydowskiej oraz 1200 Polaków (likwidacja ZAL Szebnie), oznaczonych w ewidencji obozu piaszowskiego numerami od 3862.

Źródło: AGK, NTN, sygn. 39, k. 69, 83-85, 93-95; sygn. 40, k. 97-98; OKBZN Kraków, sygn. 351, k. 280-282; Proces ludobójcy Amona Leopolda Goetha (...), s. 232-236, 242, 250.

Marzec

- przeniesienie około 2000 więźniów z KL Piaszow do żydowskiego obozu pracy przymusowej przy fabryce amunicji „Hasag” w Skarżysku-Kamiennej (ZAL Skarżysko Kamienna); w transporcie tym umieszczono m.in. więźniarki zatrudnione w Piaszowie w warsztatach krawieckich J. Madritscha oraz w ~~firmie Deutsche Ausüstungswerke — Niemieckie Zakłady Grossschneiderei (warsztaty krawieckie pod zarządem~~ ~~firmie Deutsche Ausüstungswerke — Niemieckie Zakłady Zbrojeniowe), przywiezione uprzednio z getta tarnowskiego.~~

Źródło: AGK, SO Kraków, sygn. 676, k. 37; NTN, sygn. 41, k. 21-24, 27-28.

66

Grossschneiderei (warsztaty krawieckie pod zarządem Deutsche Ausüstungswerke - Niemieckie Zakłady Zbrojeniowe)

- 9 marca — stan więźniów polskich w KL Płaszów wynosił 1393 osoby (995 mężczyzn, 398 kobiet).
Źródło: AGK, OKBZN Kraków, sygn. 336, k. 1-4, 9-10.
- 15—18 marca — osadzenie w obozie płaszowskim 182 Polaków, ujętych w ewidencji obozowej pod nr 12 191—12 373.
Źródło: AGK, OKBZN Kraków, sygn. 336, k. 5.
- (Wiosna) — przeniesienie do KL Płaszów grupy więźniów polskich z KL Neuengamme; z inicjatywy tej grupy zorganizowano szpital dla Polaków, w którym funkcję lekarza pełnił dr Stanisław Jagielski (uprzednio więzień KL Auschwitz i KL Neuengamme).
Źródło: AGK, OKBZN Kraków, sygn. 336, k. 1-4, 9-10; sygn. 351a, k. 17, 24, 31, 33-34.
- utworzenie Kdo Mielec — Heinkel Flugzeugwerk (podobóz przy Zakładach Lotniczych Heinkla w Mielcu), liczącego około 3000 więźniów, zakwaterowanych na terenie fabrycznym (praca w fabryce przy składaniu poszczególnych części oraz przy montażu samolotów, w stolarniach, szwalniach i w ogrodnictwie na terenie fabrycznym); więźniowie tatuowani byli znakiem „KL” na prawej ręce.
Źródło: AGK, OKBZN Kraków, sygn. 343, k. 3-1, 118-122, 125-126, 150-155.
- Kwiecień — przybycie do KL Płaszów 1100 żydowskich więźniów z obozu pracy przymusowej w Drohobyczu (ZAL Drohobycz).
Źródło: AGK, NTN, sygn. 41, k. 31; Proces ludobójcy Amona Leopolda Goetha (...), s. 308-307.
- organizowanie Kdo Zakopane, zlokalizowanego na terenie Olczy, liczącego około 300 więźniów zatrudnionych od lipca 1944 r. przy regulacji koryta rzeki (Potok Olczyński) w związku z planowaną budową elektrowni.
Źródło: AGK, SO Kraków, sygn. 674, k. 98, 118, 169; OKBZN Kraków, sygn. 343, k. 2.
- organizowanie Kdo Wieliczka (podobóz KL Płaszów pod zakonspirowaną nazwą Abraumbetrieb Wilhelmsburg). Bauleitung (biuro budowlane obozu płaszowskiego) wysłało do Wieliczki więźniów-elektryków oraz oddział roboczy przeznaczony do stawiania baraków.
Źródło: AGK, OKBZN Kraków, sygn. 343, k. 4, 158-161, 164, 172-173; Proces ludobójcy Amona Leopolda Goetha (...), s. 262.
- 3 maja — inspekcja A. Goetha w Kdo Zabłocie — Nachrichtengerätelager der Luftwaffe w związku z ucieczką z podobozu 3 więźniarek.
Źródło: AGK, OKBZN Kraków, sygn. 343, k. 73, 89.
- 5 maja — ucieczka pierwszego więźnia z obozu koncentracyjnego w Płaszowie; następstwem tego faktu było wprowadzenie obowiązku noszenia pasiaków przez więźniów pracujących poza obozem.
Źródło: Proces ludobójcy Amona Leopolda Goetha (...), s. 66, 92.
- 7 maja (niedziela) — przeprowadzenie w obozie selekcji (tzw. Gesundheitsappel — apel zdrowotny). Nagich więźniów poddano oględzinom przed komisją lekarską pod

przewodnictwem SS-Hauptsturmführera dra Blankiego przy udziale SDG (Sanitäts-Dienst-Gruppe — służba sanitarna); następstwem tej akcji było wysłanie do KL Auschwitz w dniu 14 maja 1944 r. wszystkich więźniów słabych fizycznie, chorych ze szpitala obozowego oraz dzieci z Kinderheimu — ogółem 1400 osób. W Oświęcimiu zastosowano wobec nich tzw. Sonderbehandlung. Potrzebę przeprowadzenia selekcji A. Goeth uzasadnił zamiarem przyjęcia do KL Płaszów obywateli węgierskich narodowości żydowskiej.

Źródło: AGK, NTN, sygn. 45, k. 23, 25, 209—210; OKBZN Kraków, sygn. 351, k. 24, 36, 75, 199, 205v; SO Kraków, sygn. 676, k. 149; Proces ludobójcy Amona Leopolda Goetha (...), s. 63—67, 194, 202, 229, 310—312, 313; T. Słowiński: Periturus, Kraków 1979, s. 88.

- Maj—czerwiec — transporty więźniarek węgierskich narodowości żydowskiej, przywiezionych do Płaszowa z KL Auschwitz; przydzielono je do pracy w oddziałach roboczych na terenie obozu (m.in. do Bauhofkommando — oddział budowlany).
Źródło: T. Słowiński: Periturus, Kraków 1979, s. 73, 93—94.
- Czerwiec — przybycie do obozu płażowskiego małego transportu więźniów niemieckich (Berufsverbrecher — zawodowi przestępcy).
Źródło: AGK, OKBZN Kraków, sygn. 351, k. 171, 283; T. Słowiński: Periturus, Kraków 1979, s. 96—97.
- 14 czerwca — pismo okólne Reichssicherheitshauptamt (Główny Urząd Bezpieczeństwa Rzeszy) o przekształceniu dotychczasowego obozu pracy w Płaszowie w obóz koncentracyjny pod nazwą „Konzentrationslager Płaszow bei Krakau”.
Źródło: AGK, zb. mikr., sygn. M-1565.
- Koniec czerwca — ewakuacja Kdo Mielec — Heinkel Flugzeugwerk do Wieliczki — przewiezienie urządzeń fabrycznych w celu uruchomienia produkcji na terenie kopalni wielickiej. Do nowego Kdo przeniesiono 1800—2000 więźniów, pozostałych do obozu macierzystego.
Źródło: AGK, NTN, sygn. 41, k. 37; OKBZN Kraków, sygn. 343, k. 119, 121, 126, 128; Proces ludobójcy Amona Leopolda Goetha (...), s. 261—262.
- Czerwiec—lipiec — przeniesienie do Kdo Wieliczka więźniów ewakuowanych z KL Płaszów — Kdo Mielec oraz KL Lublin — Kdo Budzyń wraz z urządzeniami fabrycznymi Heinkel Flugzeugwerk. Maksymalny stan więźniów wynosił 6000 osób; zakwaterowani byli w pobliżu kopalni soli w 15 drewnianych barakach; praca trwała 12 godzin dziennie, więźniowie pracowali na terenie podobozu (przy stawianiu baraków i zakładaniu instalacji elektrycznej oraz rozbieraniu baraków, ogrodzenia obozowego i wież strażniczych podczas likwidacji Kdo) i w kopalni (przy montowaniu oraz rozmontowywaniu maszyn

- i urządzeń fabrycznych). Tatuowani byli znakiem „KL” na lewej ręce.
Zródło: AGK, SO Lublin, sygn. 227, k. 13, 87, 93v, 122v, 134v; OKBZN Kraków, sygn. 343, k. 4, 158—161, 164, 172—173.
- Lato — egzekucja przez powieszenie 4 więźniów Kdo Wieliczka, przeprowadzona na placu apelowym obozu macierzystego.
Zródło: AGK, SO Kraków, sygn. 878, k. 124—125.
- transport przejściowy więźniów z obozu pracy w Stalowej Woli do obozu koncentracyjnego w Rogoźnicy (KL Gross-Rosen); kilkudniowy pobyt na terenie obozu płaszowskiego w odrębnych barakach przeznaczonych wyłącznie dla tego rodzaju transportów.
Zródło: H. Vogler: Autopotrret z pamięci, część druga, „Wiek męski”, Kraków 1979, s. 274—275.
- 7 lipca — stan więźniów polskich według danych RGO wynosił 8920 mężczyzn i 2326 kobiet.
Zródło: AGK, NTN, sygn. 241, k. 189.
- 24 lipca — przybycie do obozu płaszowskiego więźniów ewakuowanych z żydowskiego obozu pracy przymusowej przy fabryce silników samolotowych w Rzeszowie (ZAL für Juden bei Flugmotorenwerk Reichshof), których po trzech dniach wywieziono do KL Mauthausen.
Zródło: Proces ludobójcy Amona Leopolda Goetha (...), s. 264.
- 6 sierpnia — transport 8000 więźniów płaszowskich do KL Auschwitz.
Zródło: AGK, NTN, sygn. 39, k. 61.
- 6—8 sierpnia — przywiezienie do KL Płaszów, jako zakładników wszystkich zatrzymanych w Krakowie mężczyzn podczas masowej oblawy zorganizowanej w niedzielę 6 sierpnia 1944 r. w obawie przed ewentualnymi aktami sabotażu w związku z wybuchem Powstania Warszawskiego.
Zródło: AGK, Der Kommandeur der Sicherheitspolizei und des SD für den Distrikt Krakau, sygn. 3, k. 1—91; NTN, sygn. 39, k. 36—37; sygn. 241, k. 193; sygn. 242, k. 7, 61; OKBZN Kraków, sygn. 351, k. 65, 70—72, 254, 284; Proces ludobójcy Amona Leopolda Goetha (...), s. 222—224, 224—225.
- 7 sierpnia — transport więźniów płaszowskich do KL Mauthausen (Kdo Ebensee, Kdo Gusen, Kdo Linz, Kdo Melk).
Zródło: AGK, NTN, sygn. 39, k. 71—77, 78; sygn. 42, k. 202—204; OKBZN Kraków, sygn. 351, k. 26, 186.
- (7) sierpień — transport około 4000—5000 więźniarek KL Płaszów (obywatelki węgierskie narodowości żydowskiej) przez KL Auschwitz do KL Stutthof.
Zródło: AGK, OKBZN Kraków, sygn. 335, k. 1—113; sygn. 351, k. 185, 285; Misja Polityczna RP w Wiedniu, sygn. 30, k. 8—10; NTN, sygn. 39, k. 71—77.
- 13 sierpnia — przeprowadzenie przez A. Goetha akcji, w wyniku której został zastrzelony, rzekomo za przygotowywanie ucieczki z obozu, W. Chilowicz z najbliższą rodziną.
Zródło: AGK, OKBZN Kraków, sygn. 351, k. 39; sygn. 351a, k. 25—26, 28.

- 23 sierpnia — ewakuacja Kdo Zabłocie — Nachrichtengerätela-
ger der Luftwaffe i przekazanie więźniów do KL
Płaszow (15 października 1944 r. wysłani zostali do
KL Gross-Rosen).
Zródło: AGK, OKBZN Kraków, sygn. 343, k. 81-82, 85.
- Sierpień — likwidacja Kdo Zabłocie — Deutsche Emailwaren-
fabrik Oscar Schindler. Do KL Mauthausen wysła-
ny został transport, obejmujący większość więź-
niów. Pozostała w Kdo grupę więźniów umieszczono
przejściowo pod koniec sierpnia 1944 r. w obo-
zie macierzystym, a w październiku 1944 r. wy-
wieziono do KL Gross-Rosen — Kdo Brünnlitz
(Brnened).
Zródło: AGK, SSK Kraków, sygn. 436, k. 11v, 37, 42, 44, 45, 79,
89, 95; SO Kraków, sygn. 676, k. 30; OKBZN Kraków, sygn. 343,
k. 55.
- (Sierpień) — wysłanie transportu około 1200 więźniarek do obo-
zu pracy przymusowej w Skarżysku-Kamiennej.
Zródło: AGK, OKBZN Kraków, sygn. 351, k. 57.
- egzekucja przez rozstrzelanie przywiezionych do
Płaszowa rodzin słowackich.
Zródło: Proces ludobójcy Amona Leopolda Goetha (...), s. 184,
190, 265.
- Sierpień
— wrzesień — otwarcie masowych grobów (na terenie starego
cmentarza podgórskiego oraz przy dwóch byłych
stanowiskach artyleryjskich z czasów I wojny świa-
towej) i palenie zwłok w ciągu 6 tygodni w celu
zatarcia śladów zbrodni (zwłoki układano nocą war-
stwami na zmianę z warstwą drewna, oblewano
benzyną i podpalano nad ranem); szacunkowa liczb-
a ofiar — 8000.
Zródło: AGK, NTN, sygn. 45, k. 21; sygn. 242, k. 79, OKBZN
Kraków, sygn. 351, k. 13, 38.
- likwidacja Kdo Kabelwerk Betrieb GmbH Kra-
kau, przeprowadzona w dwóch etapach. Pierwszą
grupę więźniów przekazano do obozu macierzyste-
go w sierpniu 1944 r., a grupę likwidacyjną, liczą-
cą około 150 osób, z początkiem września 1944 r.
Zródło: AGK, SO Kraków, sygn. 674, k. 107; sygn. 676, k. 121;
OKBZN Kraków, sygn. 343, k. 43.
- transport około 200 więźniarek polskich do KL Ra-
vensbrück.
Zródło: AGK, OKBZN Kraków, sygn. 351, k. 205.
- 6 września — dalekopis Der Höhere SS- und Polizeiführer Ost
Krakau (wyzszy dowódca SS i policji Wschód w
Krakowie), SS-Obergruppenführera W. Koppego do
Persönlicher Stab Reichsführer SS (sztab osobisty
Reichsführera SS), informujący o tym, że obóz w
Płaszowie ma być wkrótce rozwiązany, przeciwko
zaś komendantowi — SS-Hauptsturmführerowi Go-
ethowi prowadzone jest dochodzenie sądowe w
związku z popełnionymi przez niego nadużyciami.
Zródło: AGK, zb. młk., sygn. M-591, kl. 66069.
- 8 września — dalekopis Der Höhere SS- und Polizeiführer Ost
Krakau — SS-Obergruppenführera W. Koppego

do Reichsführera SS w sprawie prac naukowych prowadzonych w KL Płaszow na potrzeby gospodarki wojennej Rzeszy. Zdaniem Koppego zespół więźniów żydowskich, pracujący pod kierunkiem naukowców niemieckich z Institut für Deutsche Ostarbeit (Instytut Pracy Niemieckiej na Wschodzie) z powodzeniem realizuje program prac naukowych; jednakże w związku z przeniesieniem tego instytutu z Krakowa pod m. Cham w Bawarii oraz potrzebą kontynuowania badań w zakresie chemii, matematyki, fizyki i bakteriologii z pomocą fachowych sił żydowskich proponuje on przenieść oddział naukowy KL Płaszow do obozu koncentracyjnego we Flossenbürgu.

Zródło: AGK, kolekcja fotokopii „DC”, sygn. 485; NTN sygn. 40, k. 52; A. Eisenbach: Hitlerowska polityka zagłady Żydów, Warszawa 1961, s. 556—557.

13 września

— A. Goeth zatrzymany do dyspozycji SS- und Polizeigericht VI (VI sąd SS i policji) w Krakowie, jako podejrzany o przywłaszczenie i przeznaczanie na cele prywatne kosztowności i środków pieniężnych zrabowanych więźniom żydowskim oraz niezgodne z przepisami KL traktowanie więźniów w obozie płaszowskim.

— następcą A. Goetha na stanowisku komendanta obozu został SS-Hauptscharführer Kurt Schupke.
Zródło: AGK, NTN, sygn. 45, k. 23—24, 191; OKBZN Kraków, sygn. 351, k. 38; Proces ludobójcy Amona Leopolda Goetha (...), s. 69—70.

Wrzesień

— akcja zwalniania z obozu więźniów polskich kierowanych m.in. do obozu przejściowego w Szczakowej (Dulag Szczakowa).

Zródło: AGK, OKBZN Kraków, sygn. 351, k. 285; Proces ludobójcy Amona Leopolda Goetha (...), s. 208, 251.

— likwidacja Kdo Wieliczka z powodu zbliżania się frontu oraz niemożliwości uruchomienia w pełni produkcji części samolotowych ze względu na dużą wilgoć panującą w kopalni. Większość więźniów wywieziono do KL Gross-Rosen i KL Flossenbürg. Na terenie kopalni pozostała grupa likwidacyjna, licząca około 300 więźniów, których przeniesiono następnie do KL Płaszow.

Zródło: AGK, SO Lublin, sygn. 227, k. 13v, 122v; OKBZN Kraków, sygn. 343, k. 180.

(Wrzesień)

— stan więźniów obozu płaszowskiego wynosił około 2200 osób.

Zródło: AGK, OKBZN Kraków, sygn. 351, k. 26.

15 października

— transport 1600 więźniów płaszowskich do KL Gross-Rosen, z tego do Kdo Brünnlitz przeniesiono 700 więźniów, pozostałych do KL Buchenwald.

Zródło: AGK, NTN, sygn. 39, k. 100; sygn. 40, k. 81; OKBZN Kraków, sygn. 351, k. 28, 174; SSK Kraków, sygn. 436, k. 17—18, 34—34v, 82—93; Proces ludobójcy Amona Leopolda Goetha (...), s. 351.

- zakończenie I etapu ewakuacji obozu. W Płaszowie pozostała grupa likwidacyjna, licząca około 600 więźniów.
Zródło: AGK, OKBZN Kraków, sygn. 351, k. 27, 285; Proces ludobójcy Amona Leopolda Goetha (...), s. 251.
- 21 listopada — transport 20 więźniów KL Płaszow do KL Mittelbau-Dora.
Zródło: AGK, KL Mittelbau-Dora, sygn. 8, k. 21.
- 16 grudnia — sprawozdanie Reichsforschungsrat, Der Leiter des Geschäftsführenden Beirates, Der Beauftragte beim Institut für Deutsche Ostarbeit (Rada Badawcza Rzeszy, kierownik Komitetu Doradczego, Pełnomocnik przy Instytucie Pracy Niemieckiej na Wschodzie), omawiające stan prac naukowych prowadzonych przez więźniów w KL Flossenbürg. M.in. informacja o 22-dniowej przerwie w pracy naukowej grupy więźniów KL Płaszow, spowodowanej przeniesieniem jej do KL Flossenbürg oraz o podjęciu na nowo badań w dniu 1 listopada 1944 r. (sprawa utworzenia laboratorium chemicznego w jednym z wymienionych obozów omówiona zostanie w odrębnym sprawozdaniu z wyjazdu służbowego do Krakowa, przewidzianego na 19—23 grudnia 1944 r.).
Zródło: AGK, Kolekcja fotokopii „DC”, sygn. 779.

1945 r.

- 1 stycznia — stan załogi KL Płaszow — 87 strażników; stan więźniów — 636, w tym 453 mężczyzn i 183 kobiety.
Zródło: AGK, zb. mikr., sygn. M-891, kl. 00051.
- 14 stycznia — ostatni transport z KL Płaszow, obejmujący więźniów grupy likwidacyjnej, poprowadzony do KL Auschwitz.
Zródło: AGK, Zb. mikr., sygn. M-891, kl. 00051; NTN, sygn. 39, k. 70, 86—89; sygn. 40, k. 101; OKBZN Kraków, sygn. 351, k. 27, 210, 309; Sąd Okręgowy w Warszawie, sygn. 177 „c”, k. 77; Proces ludobójcy Amona Leopolda Goetha (...), s. 115, 208.